

O NAŠEM RELIGIJSKOM ISKUSTVU¹

ON OUR RELIGIOUS EXPERIENCE²

Sažetak

Tekst je prikaz knjige „Moj susjed musliman“ Ivana Cvitkovića, Školska knjiga, Zagreb, 2011.

Summary

The text is review of book „My neighbour Muslim” by Ivan Cvitković, Školska knjiga, Zagreb, 2011.

Knjiga „Moj susjed musliman“ profesora Ivana Cvitkovića, štampana u izdanju „Školske knjige“ (Zagreb, 2011. godine), predstavlja sveobuhvatnu sociološku istraživačku studiju o odnosu hrišćanstva i islama.

U svom pristupu istraživanju autor fenomene nastanka i razvoja monoteističkih religija kao i odnosa među religijama elaborira u društveno-istorijskom kontekstu.

Pri tome, autor postiže dubinski sociološki uvid u doktrinarna učenja islama i hrišćanstva i položaj ovih religija u socijalnoj zbilji savremenog života ljudi u Evropi.

Knjiga je sadržajno oblikovana u 17 zasebnih istraživačkih cjelina, odnosno poglavlja. U prvoj od ovih cjelina autor profesor Cvitković obrađuje najvažnije aspekte nastanka i širenja islama u svijetu.

1 Tekst je prikaz knjige Moj susjed musliman Ivana Cvitkovića, Školska knjiga, Zagreb, 2011.

2 The text is review of book My neighbour Muslim by Ivan Cvitković, Školska knjiga, Zagreb, 2011

Širenju islama doprinijelo je dosta pojednostavljena vjerska i ritualna osnova u odnosu na druge svjetske religije. Islam kao religija postao je dominantan u regijama: srednji istok, Mala Azija, Jugoistočna Azija, Indonezija, Pakistan, Bangladeš, Malezija, sjeverna i istočna Afrika, područje Kavkaza itd.

Od devetog do jedanaestog stoljeća islam se proširio preko sjeverne Afrike do Španije. Od tog vremena islam je i religija na evropskom prostoru (progon muslimana iz Španije usljedio je 1609. godine). Islam dolazi u Evropu i sa širenjem Otomanskog carstva u jugoistočnoj Evropi tokom XIV i XV stoljeća. Sljedbenici islama, autohtono stanovništvo tih prostora, danas žive u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Makedoniji, Bugarskoj i drugim zemljama Zapadnog Balkana.

Tokom XX stoljeća u zapadno evropske zemlje dolaze pripadnici islama iz političkih, ali ponajviše po osnovu ekonomske imigracije, najviše iz sjevernoafričkih država, zatim Turske, Indije i Pakistana.

Prema ostvarenim uvidima krajem XX i početkom XXI stoljeća islam je treća religija u Evropskoj uniji sa 20 miliona sljedbenika.

Egzistencija i razvoj islama kao religije u zemljama Evropske unije i ostvarivanje vjerskih sloboda muslimana u evropskim demokratskim državama predmet je elaboracije u više poglavlja kao istraživačkih tematskih cjelina unutar sadržaja knjige. Za čitaoce će biti veoma dragocjeno spoznati analize i zaključna stajališta profesora Cvitkovića o: stanju među muslimanima i političkim kretanjima među muslimanima; moralnim vrijednostima hrišćana i muslimana; sličnostima i razlikama u vjerovanjima kršćana i muslimana; odnosu kršćana na Zapadu prema islamu i muslimanima i odnosu muslimana prema zapadu, kršćanstvu i kršćanima.

Za stručnu javnost biće posebno poučne istraživačke cjeline i sociološke spoznaje koje obuhvataju društveno-istorijska i savremena kretanja u pogledu:

- islama i kršćanstva u kontekstu demokracije i vjerskih sloboda;
- muslimana u Evropi i Evropskoj uniji;
- konflikta i nesporazuma;
- kontroverzi o pojmu „džihad“.

Cvitković, takođe, analizira društveni status muslimanke kao i kontroverze oko vehabizma.

Svoju istraživačku studiju *Moj susjed musliman* autor zaokružuje zaključnim dijelom kojem daje naslov *Šta raditi?*

U traženju odgovora šta raditi profesor Cvitković izlaže sintetizovano stajalište o odnosu kršćanstva i islama u Evropi kao i o mogućnostima dijaloga i tolerancije između pripadnika ove dvije svjetske religije. Autor u završnoj rečenici postavlja pitanje: hoće li biti dovoljno XXI stoljeće da se nadvladaju predrasude koje imaju kršćani o muslimanima i muslimani o kršćanima?

Predrasude između muslimana i kršćana su nastajale kroz vijekove unutar velikih društveno-istorijskih promjena. Kršćanski ratovi, osvajački pohodi Otomanske imperije u XV, XVI i XVII stoljeću, imperijalna vladavina zemalja evropskog zapada nad narodima i zemljama islamskog svijeta do druge polovine XX stoljeća, siromaštvo ljudi u zemljama Afrike, Srednjeg istoka i Azije, kulturološka zatvorenost zapadno evropskih zemalja, totalitarni režimi vladavine u znatnom broju islamskih zemalja jesu društveno-istorijske silnice koje su oblikovale i oblikuju nepovoljno socijalno okruženje za povezivanje ljudi na ideji općeg dobra, univerzalne zaštite ljudskih prava, pravde i napretka u socijalnom razvoju neovisno od vjerske, rasne i političke pripadnosti. U pitanju su zapravo istorijske silnice koje otežavaju i usporavaju dinamiku DIJALOGA između sljedbenika islama i kršćanstva u Evropi.

U društveno-istorijskom kretanju izgradnje mira u Evropi i svijetu dijalog i međusobno razumijevanje islama i kršćanstva čine važnu osnovu zajedničkog života ljudi u Evropi kao višereligijskoj i multikulturalnoj zajednici naroda i država.

U ovom kontekstu profesor Cvitković, u svom zaključnom razmatranju zasniva više načelnih stajališta bitnih za odnose sljedbenika islama i kršćanstva u Evropi i zemalja Evropske unije.

Autor svoje stajalište najprije situira u ravan jedne misli Đure Šušnjića, koju citira na 267. stranici knjige: „Izgleda da su dijalog i tolerancija jedini lijek za sve boljke društvenog života“. Potom svoje stajalište autor veže i za stav vodstva Katoličke crkve iskazanog u osnovama socijalnog učenja na sljedeći način: „Znak koji danas budi nadu jeste činjenica da različite religije i kulture pokazuju otvorenost za dijalog i da uviđaju nužnost što hitnijeg ujedinjenja svih snaga u prilog pravde, bratstva, mira i rasta ljudske ličnosti“. (citat na 267 stranici knjige)

Za toleranciju je bitno da kod vjernika, bilo da su kršćani ili muslimani, prevladava svijest o ravnopravnosti religija. Ako jedna religija hoće apsolutnu istinu za sebe, onda nije moguć dijalog. Profesor Cvitković podcrtava da

do načela ravnopravnosti religija, religijskih zajednica i njihovih pripadnika trebaju držati državne institucije. U argumentaciji ovog načela interpretira se i Eydijeva (Eydi Akbar) misao: „sa stajališta Kur’ana časnog, temelj svih Božijih vjera je isti i nema prednosti jedne vjere u odnosu na drugu“. (citirano na 267 stranici knjige) Na upit koja je religija najbolja sociolog Cvitković odgovara: ona koja ne nameće svoje norme i vrjednote drugima. Neka u Evropi i svijetu, građani i građanke budu ono što žele: muslimani, kršćani, hindusi, pa i ateisti.

Na temelju sličnosti i razlika u vjerovanjima između kršćana i muslimana u petom poglavlju, profesor Cvitković zasniva stajalište da je dijalog put koji vodi poštivanju i toleriranju različitosti. Ovo stajalište se pojašnjava i stavovima sadržanim u dokumentima Drugog vatikanskog koncila: „poštivanje i ljubav treba da se gaje i prema onima koji od nas drukčije misle i drukčije postupaju u vjerskim pitanjima...“. (citirano na 269 stranici knjige)

Poseban poticaj islamsko-kršćanskom dijalogu dao je održani katoličko-muslimanski forum u Rimu u novembru 2008. godine.

Kršćani i muslimani teološku osnovu za dijalog mogu naći u svojim svetim knjigama – Novom zavjetu i Kur’anu. Svoje stanovište o dijalogu profesor Cvitković zaokružuje tako što zapisuje „u DIJALOGU treba sugovornika prihvatiti onakvim kakav jeste, u njegovoj drugosti, s punim respektom prema njemu. Preduvjet za dijalog muslimana i kršćana jesu uzajamno poštovanje i priznanje, bez obzira na različitosti“ (str. 270).

U odvijanju dijaloga valjalo bi, prema autoru, uključiti obrazovne institucije religijskih zajednica i vjernike. Nasuprot ovoj težnji ekstremisti, oni koji stvaraju teškoće u međusobnim odnosima „niti se susreću niti vode dijalog“ (Cvitković, str. 271). Dijalog dominatno vode eksperti iz religijskih zajednica.

U evropskim integracijskim procesima dijalog između islama i kršćanstva, odnosno kršćana i muslimana, može dati novu dinamiku u priključivanju zemalja zapadnog Balkana i Turske u članstvo Evropske unije. Autor uviđa, na temelju izvedenih istraživanja, da je dugotrajan proces integrisanja Turske u Evropsku uniju opterećen izostankom dijaloga i povjerenja između kršćana na jednoj strani i muslimana, na drugoj.

Ako muslimani i kršćani žele iskren dijalog i saradnju onda se trebaju što prije osloboditi predrasuda jednih o drugima. Evropa se susrela sa islamom na četiri načina: osvajanjem najprije Pirinejskog poluotoka, o poslije osmanskim osvajanjem balkanskog prostora; zatim doseljavanjem iz bivših evropskih ko-

lonija; migracijom radne snage od druge polovine XX stoljeća, te konverzijama. Iz vremena otomanskog osvajanja Evropa ima muslimane koji čine autohtono evropsko stanovništvo. Radi se o Albancima u Albaniji, Kosovu i Makedoniji, Pomacima u Bugarskoj i Bošnjacima u Bosni i Hercegovini. (Manje skupine muslimana postoje i u Srbiji, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Makedoniji).

Islam i muslimane u Bosni i Hercegovini profesor Cvitković promatra u širem društveno-istorijskom kontekstu. Na više mjesta u knjizi razmatra se uspješnost modela zajedničkog života židova, kršćana i muslimana koji je preživio više od pet stoljeća za razliku od dva povijesna modela u Evropi koja su propala u Siciliji i Španiji. Profesor Cvitković je sociološkim uvidom označio procese koji početkom XXI stoljeća, u znatnoj mjeri zbog posljedica agresivnog rata protiv Bošnjaka, zagovaraju oblike vjerovanja muslimana u Bosni i Hercegovini koji stvaraju duhovne zidove prema hrišćanima.

Nužno je slijediti i sačuvati povijesno iskustvo tolerancije između muslimana i kršćana u Bosni i Hercegovini. A to iskustvo je mirna egzistencija u toleranciji sljedbenika islama, kršćanstva i židovstva na istom geografskom, socijalnom i kulturološkom prostoru.

U Bosni i Hercegovini su u užim lokalnim zajednicama, u manjim i većim gradovima, na malim udaljenostima građeni i čuvani vjerski objekti: crkve, džamije, sinagoge. Za razliku od šireg evropskog prostora musliman je kršćaninu u Bosni i Hercegovini susjed sa kojim se dijeli isti prostor, isti socijalni i ekonomski uslovi življenja, ista multikulturalna osnova življenja u javnom prostoru i javnim i državnim institucijama. Posljedice rata jesu umanjile socijalnu i demografsku osnovu zajedničkog življenja u najvećem broju gradskih naselja Bosne i Hercegovine, ali nisu uništile svijest, iskustvo i volju vjernika u svim socijalnim slojevima da žive zajednički multikulturalni život u odnosima međuvjerske tolerancije. Sa ovog stajališta Bosna i Hercegovina je povijesni model egzistencije islama i kršćanstva na bosanskohercegovačkom, a time i evropskom prostoru. Poznato je da 80% građana BiH podržava integraciju BiH u Evropsku uniju, a u građanskoj strukturi su pretežno muslimani i kršćani. O nemogućnosti zajedničkog življenja nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma ne govore građani. Naprotiv govore radikalni pripadnici stranačkih elita. Nerijetko ih slijede i pojedini članovi vodstva vjerskih zajednica.

Povodom promocije knjige profesora Cvitkovića „Moj susjed musliman“, želim i ovo reći: profesoru Cvitkoviću pripada zahvalnost njegove uže akademske zajednice – nastavnika i studenata Fakulteta političkih nauka za doprinos razvoju i afirmaciji sociologije religije. Zahvalnost pripada i izdavaču.

„Školska knjiga“ kao i njen urednik Dražen Budiša zaslužuje sve pohvale za izdavački i poduhvat.

Mi iz akademske zajednice bi se obradovali ako bi knjiga profesora Cvitkovića „Moj susjed musliman“ doživjela izdanje na nekom od evropskih jezika: njemačkom, engleskom, poljskom kao i na arapskom jeziku.

Studentima, naučnoj i stručnoj javnosti iskreno preporučujem knjigu profesora Cvitkovića „Moj susjed musliman“.